

การวิจัยเชิงสร้างสรรค์ เรื่อง มโนทัศน์สะท้อน
“หัวโขน : บทบาทและหน้าที่”¹
Arts Creative Research of Reflective Concept,
Khon Mask: Role and Duty

สุวดี สุวรรณ²

Sudwadee Suwan

¹ บทความจากงานวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนการดำเนินงาน
โดยสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.)
ร่วมกับโครงการวิจัยมูลฐาน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
ปีงบประมาณ 2566

Articles from the research, funding was also received from the,
Thailand Science Research and Innovation (TSRI) and Fundamental
Fund of Rajamangala University of Technology Rattanakosin 2023

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาหัตถศิลป์ วิทยาลัยเพาะช่าง
มหาวิทยาลัยราชชมงคลรัตนโกสินทร์

Assistant Professor, Thai Handicrafts, Poh-Chang Academy of Arts,
Rajamangala University of Technology Rattanakosin
(E-mail: sudwadee@hotmail.com)

Received: 06/04/2024 Revised: 06/06/2024 Accepted: 07/06/2024

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงสร้างสรรค์ เรื่อง มโนทัศน์สะท้อน “หัวโขน : บทบาทและหน้าที่” เป็นการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ทางศิลปกรรม มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาประวัติ พัฒนาการของหัวโขนและความสัมพันธ์ของตัวละครที่ปรากฏในวรรณกรรมรามเกียรติ์ รวมถึงศึกษาค่าเปรียบเทียบที่เกี่ยวข้องกับหัวโขน ภาพพจน์ ความหมาย และบทบาทหน้าที่ทางสังคม 2) เพื่อสังเคราะห์ข้อมูล ทัศนคติจากภาษาภาพพจน์สู่การสร้างสรรคหัวโขนแบบร่วมสมัย และ 3) เพื่อถ่ายทอดแนวคิดผ่านนิทรรศการแสดงผลงานศิลปกรรม โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพผ่านเครื่องมือวิจัย คือ 1) แบบบันทึกกลุ่มตัวอย่าง 2) แบบสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ผลการวิจัยพบว่า

1) พบความสัมพันธ์เน้นด้านการปกครองของตัวละครในรามเกียรติ์ คือ ความสัมพันธ์ในลักษณะแบ่งภาคอวตาร ความสัมพันธ์แบบสายเลือด และความสัมพันธ์แบบสืบทอดบัลลังก์ รวมถึงพบคำสำคัญจากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีตำแหน่งบริหารซึ่งต่างให้ความเห็นตรงกันว่า ทุกท่านสวมหัวโขนในการแสดงบทบาทที่หลากหลาย คำสำคัญที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารคือ การช้อนหน้ากาก การสวมครอบหัวโขน และการแปรเปลี่ยนหน้า

2) ได้ผลงานสร้างสรรค์จากการสังเคราะห์ข้อมูลทัศนคติความเป็นผลงานหัวโขนร่วมสมัยจำนวน 3 ชิ้น เพื่อสื่อสารถึงความสัมพันธ์ด้านการปกครองใน 3 รูปแบบคือ หัวโขนหน้าพระในลักษณะการช้อนหน้ากาก หัวโขนหน้าวานรในลักษณะการสวมครอบรูปทรงหัวโขน และ หัวโขนหน้ายักษ์ในลักษณะการแปรประสานกันกับหน้าพระ เน้นการใช้ทัศนธาตุหลักคือสีและรูปทรงที่ซ้อนกันในความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครจากรามเกียรติ์

3) นำเสนอผลงานผ่านนิทรรศการ Live Life Learn ณ หอศิลป์ร่วมสมัยราชดำเนิน แสดงการเปรียบเทียบเชิงสัญลักษณ์ที่แฝงไว้ เจตนากระตุ้นการรับรู้ที่นำไปสู่การสร้างจินตนาการ

คำสำคัญ: มโนทัศน์, หัวโขน, บทบาทหน้าที่

Abstract

The research project titled “Reflective Concept, “Khon Masks: Roles and Duties” is creative research in the field of fine arts. The objectives are 1) to study the relationship of characters in Ramakien, patterns of Khon masks including role and duty of people in society, 2) to synthesize information and interpret from figurative language to create contemporary Khon masks, and 3) to convey the ideas through an art exhibition.

The research employs qualitative methods through the following research tools: 1) record forms for six characters from the Ramakien epic that have governance-related relationships, and 2) Interview forms for three administrative staff members from Poh-Chang Academy of Arts. Because the roles and duties are metaphorically related to the expressions “wearing the Khon mask” and “taking off the Khon mask,” the research findings are as follows:

1) The study found governance-related relationships among the characters in the Ramakien. These relationships include governance by division (avatars), governance by lineage, and governance by succession. Interviews with administrative staff revealed that they all metaphorically “wearing the Khon mask” to perform various roles and functions, sometimes simultaneously embodying multiple avatars. Key phrases from the interviews include “mask layering,” “wearing the Khon mask,” and “transforming faces.”

2) The creative outputs consist of three contemporary Khon masks that represent the three forms of governance relationships. These include the human mask with a layered face, the monkey mask covered

by the shape of Khon mask, and the ogre mask displaying a half-finished state of transformation. The designs and creation methods focus on primary visual elements, such as color and form, layered to reflect the relationships between characters in the Ramakien literature.

3) The works were presented in the “Live Life Learn” exhibition at the Ratchadamnoen Contemporary Art Center. The exhibition used symbolic comparisons to link the meanings of the Khon masks and metaphors with roles and duties, aiming to stimulate viewers’ imaginations. This approach influenced viewers’ emotional perception and interpretation of the artworks, fostering positive attitudes and intellectual empowerment by encouraging aesthetic emotional responses.

Keywords: Concept, Khon Mask, Roles and Duties.

บทนำ

มนุษย์ทุกคนต้องรับบทบาทและมีหน้าที่รับผิดชอบทั้งต่อตนเอง ครอบครัว รวมถึงสังคม บทบาทและหน้าที่เหล่านั้นอาจแปรเปลี่ยนไปตามช่วงอายุ ช่วงวัย และช่วงเวลา ในขณะที่เดียวกันทุกการเจริญเติบโตของมนุษย์อาจได้รับ “หน้ากาก” ไว้สวมใส่ทั้งโดยสำนึกและไร้สำนึก เพื่อคอยปกป้องตนเองจากผู้อื่นซึ่งอาจเป็นได้ทั้งคนในสังคม เพื่อนร่วมงาน เพื่อนสนิท ครอบครัว คนรัก หรือแม้กระทั่งกับตนเอง และในทุกการเจริญเติบโตของมนุษย์ก็จะได้รับ “หัวใจน” ที่ต้องสวมเพื่อสร้างบทบาทและหน้าที่ในชีวิต นั่นคือภาระหน้าที่ความรับผิดชอบที่ทุกคนต่างต้องสวมไว้ ดังที่มีความหมายปรากฏอยู่ในพจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถานว่า หัวใจน หมายถึง น. รูปหัวใจถึง ถึง ที่ใช้สวมเวลาเล่นใจนหรือละคร, โดยปริยายหมายถึงตำแหน่งหน้าที่หรือยศถาบรรดาศักดิ์ที่ดำรงอยู่ มักใช้ในสำนวน เช่น สวมหัวใจน ถอดหัวใจน

หากกล่าวถึงความหมายของหัวใจนตามนัยตรงนั้น สุจิตต์ วงษ์เทศ (2532) ได้กล่าวถึงการสวมหัวใจนในการแสดงไว้ว่า ในการแสดงมหรสพไทยที่เรียก

ว่า “โขน” ผู้แสดงจะสวมหัวโขนในการแสดง หรือปิดบังหน้าผู้แสดง โดยจำแนกให้รู้ว่า เป็นตัวละครใดได้ด้วยลักษณะของใบหน้า เช่น หน้ายักษ์ หน้าลิง และยังบอกฐานะยศศักดิ์ของตัวละครโดยดูได้จากเครื่องตกแต่งสวมหัวที่มีลักษณะเป็นยอด มีรูปทรงลดหลั่นกันตามฐานะบ่งบอกลักษณะของตัวละคร ดังนั้นความสำคัญของหัวโขนจึงไม่ใช่เป็นเพียงศิราภรณ์บ่งบอกฐานันดรยศศักดิ์ของตัวละครเท่านั้น แต่ยังบอกลักษณะประเภทพงศ์เผ่า และความสำคัญโดยสังเกตได้จากลักษณะของยอดที่อยู่บนศีรษะของหัวโขนเป็นสำคัญ

ในการสร้างหัวโขนขึ้นมานั้นจุดมุ่งหมายหลักคงเพื่อใช้ในการแสดงโขนที่แสดงเพียงเรื่องเดียวคือ รามเกียรติ์ เหตุที่เรียกว่าหัวโขนนั้น เพราะต้องสวมครอบศีรษะของผู้แสดงโขนนั่นเอง ตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์มีมากมาย สามารถแบ่งออกเป็นรูปลักษณะตามประเภทของตัวละคร เช่น พระ ยักษ์ ลิง เป็นต้น ซึ่งประโยชน์ของหัวโขน ใช้เพื่อแบ่งแยกลักษณะตัวละครต่าง ๆ หากผู้ชมรับรู้เรื่องราวและลักษณะของหัวโขนมากพอ จะทราบได้โดยง่ายว่านักแสดงที่สวมหัวโขนนั้น มีฐานะหรือรับบทเป็นตัวละครใดในเรื่องรามเกียรติ์ (นฤทีร์ วัฒนภู, 2561) นอกจากความหมายของหัวโขนตามนัยตรงตามที่ได้กล่าวไปแล้วนั้น อีกนัยหนึ่งของความเข้าใจในบุคคลทั่วไป “หัวโขน” คือความรับผิดชอบต่อหน้าที่และบทบาทต่างๆ ในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เมื่อสวมหัวโขนแล้วจึงต้องเล่นตามบทบาทที่ถูกกำหนด หากเปรียบเทียบกับหน้าที่และความรับผิดชอบต่าง ๆ ในสายงานอาชีพแล้ว ทุกคนต่างถูกกำหนดให้สวมบทบาทที่แตกต่างกันออกไป ต้องรับผิดชอบและต้องแสดงบทบาทตามตำแหน่งภาระงาน เราอาจมีบทบาทได้หลายบทบาทในองค์กร เช่น ในขณะที่เราเป็นผู้บังคับบัญชา เราก็เป็นผู้ใต้บังคับบัญชาไปด้วยเช่นกัน หัวโขนเป็นสิ่งสมมุติในสังคมเพื่อกำหนดให้คนรู้จักหน้าที่ รู้จักสถานะ รู้จักความรับผิดชอบ ในขณะที่เดียวกันก็ต้องรู้จักวาง รู้จักถอดหัวโขนที่สวมใส่ลงบ้างเพื่อไม่ให้เกิดการยึดมั่นถือมั่นในตัวตน

ผู้วิจัยเชื่อมโยงการถูกกำหนดบทบาท ภาระ และหน้าที่กับการสวมหัวโขน มาสู่หน้าที่และบทบาทหัวโขนในครอบครัว ในบางคนอาจเป็นทั้งในฐานะแม่ พี่ น้อง ลูก ภรรยาและผู้ดูแลครอบครัว สิ่งเหล่านี้เหมือนหัวโขนที่มนุษย์แต่ละคนมีบทบาท

แตกต่างกัน น้ำหนักหัวโขนของแต่ละคนที่ต้องแบกไว้ก็อาจแตกต่างกัน การสวมหัวโขนจึงเป็นการถูกกำหนดให้เล่นไปตามบทบาทของตัวละคร เมื่อแต่ละคนกำลังแสดงก็พึงต้องทำให้เต็มที่ในบทบาทนั้นๆ แต่เมื่อเราออกจากบทบาทนั้นแล้ว เราก็ถอดหัวโขนวางไว้ แล้วสวมใส่หัวโขนใหม่ในอีกบทบาท ในแต่ละวันเราอาจมีเพียงไม่กี่นาทีที่ได้ถอดภาระหน้าที่ออกทั้งหมดและกลับมาสู่ภาวะว่างๆที่ไม่ต้องสวมหัวโขนใดๆ สิริวรรณพิชา ธนจิราวัฒน์ (2558) ได้กล่าวถึงการเปรียบเทียบ “หัวโขน” ไว้ในการใช้ภาษาลักษณะนามนัยว่า นามนัย (metonymy) คือ ภาพพจน์ (figure of speech) ที่ใช้คำ หรือวลีซึ่งบ่งลักษณะคุณสมบัติของสิ่งใดสิ่งหนึ่งมาแสดงความหมายแทนสิ่งนั้นทั้งหมด หรือกล่าวถึงสิ่งหนึ่งโดยใช้คำอื่นแทน แต่คำ ๆ นั้นต้องเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป เพราะเมื่อเอ่ยถึงย่อมรู้ว่าหมายถึงใครหรือสิ่งใด เช่น การกล่าวถึงสิ่งหนึ่งแต่มีความหมายเป็นอีกอย่างหนึ่ง อาทิ หัวโขน หมายถึง ตำแหน่ง บทบาทหน้าที่ที่ปฏิบัติอยู่, เจ้าเหนือหัว หมายถึง พระเจ้าแผ่นดิน เป็นต้น

ในโครงการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ศิลปะเรื่อง มโนทัศน์สะท้อน “หัวโขน : บทบาทและหน้าที่” นั้น ผู้วิจัยต้องการหาความเชื่อมโยงระหว่างรูปแบบของหัวโขน จากวรรณกรรมรามเกียรติ์ ภาษาภาพพจน์ตามนามนัย และคำเปรียบเทียบที่เกี่ยวข้องกับหัวโขน สังเคราะห์บูรณาการ และสร้างมโนทัศน์ (ภาพที่เกิดขึ้นในใจ) ร่วมกับหลักการทางศิลปะสู่การสร้างหัวโขนแบบร่วมสมัยเพื่อสะท้อนบทบาทและหน้าที่ อันจะเป็นแนวทางในการอธิบายและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาของงานวิจัยกับการสร้างสรรค์

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติ พัฒนาการของหัวโขนและความสัมพันธ์ของตัวละครที่ปรากฏในวรรณกรรมรามเกียรติ์ รวมถึงศึกษาคำเปรียบเทียบที่เกี่ยวข้องกับหัวโขน ภาพพจน์ ความหมาย และบทบาทหน้าที่ทางสังคม
2. เพื่อสังเคราะห์ข้อมูล ตีความจากภาษาภาพพจน์ สู่การสร้างสรรคหัวโขนแบบร่วมสมัย

3. เพื่อถ่ายทอดแนวคิดผ่านนิทรรศการแสดงผลงานศิลปกรรม สะท้อน มโนทัศน์ “หัวโขน: บทบาทและหน้าที่”

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. องค์ความรู้ที่ได้จากศึกษารวบรวมและการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของหัวโขนซึ่งปรากฏความสัมพันธ์อันซับซ้อนรูปแบบและชนชั้นจากรรณกรรม รามเกียรติ์ และทราบถึงทัศนคติต่อบทบาทและหน้าที่อันหลากหลายของผู้ที่มี ตำแหน่งบริหารในด้านต่างๆ

2. ประโยชน์ต่อการศึกษาศิลปกรรม จากการรวบรวมข้อมูลกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะที่ถูกละเลยหรือทิ้งร้างอย่างเป็นระบบ อันนำไปสู่การพัฒนาทางการศึกษาในด้านศิลปะ

3. ได้ผลงานหัวโขนแบบร่วมสมัยที่สะท้อนแนวคิดจากสัมพันธ์ภาพตาม นามนัย โดยเผยแพร่ทัศนศิลป์ 3 มิติ ในรูปแบบวิชาการซึ่งจะเป็นแนวทางในการ สร้างสรรค์งานศิลปะต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

โครงการวิจัยเชิงสร้างสรรค์เรื่อง เรื่อง มโนทัศน์สะท้อน “หัวโขน: บทบาท และหน้าที่” มีขอบเขตของโครงการในด้านต่างๆ ดังนี้

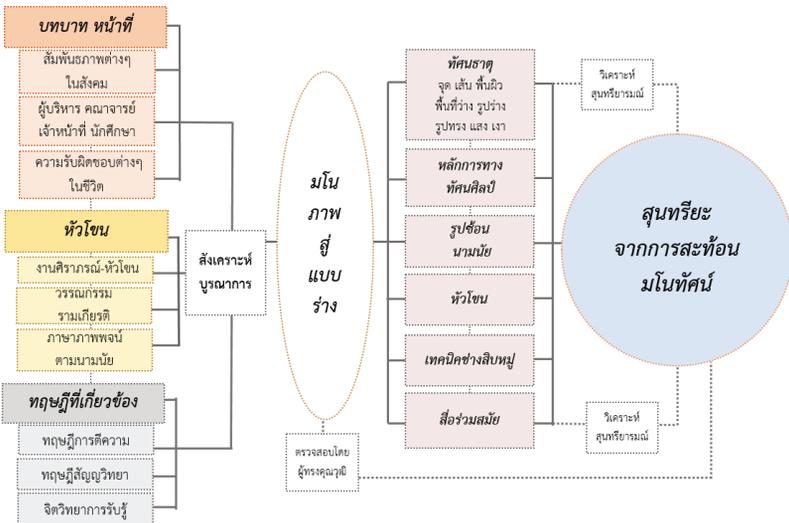
1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษารวบรวมข้อมูลแนวคิดจากวาทกรรม หัวโขน-บทบาทและหน้าที่ รวมถึงสัมพันธ์ภาพของคนในสังคมปัจจุบัน และศึกษารูปแบบของหัวโขนที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ โดยจำแนกตามพงศ รามเกียรติ์ คือ มเหศวรพงศ์ พงศนารายณ์ วานรพงศ์ และอสูรพงศ์

2. ขอบเขตด้านรูปแบบ นำเสนอผลงานทัศนศิลป์ 3 มิติ โดยหยิบยืมรูปแบบของหัวโขนโบราณสะท้อนความหมายของการสวมหัวโขนจากภาษาภาพจน์ สังเคราะห์เป็นรูปทรงทางศิลปะ

3. ขอบเขตด้านเทคนิค สร้างสรรค์ผลงานด้วยการบูรณาการเทคนิคการสร้างหัวโขนตามอย่างโบราณ ผสมผสานกับเทคนิคร่วมสมัย อาทิ การปิดหัวหุ่นด้วยกระดาษสาแบบโบราณ และการฉีกขึ้นรูปทรงด้วยเส้นโลหะ ไปจนถึงการใช้สีเคลือบและประดับเลื่อมทดแทนการลงยาสี

กรอบแนวคิดการวิจัย

โครงการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ศิลปะ เรื่อง “มโนทัศน์สะท้อน” หัวโขน : บทบาท และหน้าที่” ผู้วิจัยต้องการหาความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบของหัวโขน คำเปรียบเปรยที่เกี่ยวข้องคือ บทบาทและหน้าที่ สังเคราะห์ข้อมูลสู่การถอดความหมาย และหาความเป็นไปได้ในการสื่อสารผ่านกระบวนการสร้างสรรค์บูรณาการกับหลักการทางศิลปะต่อยอดสู่การสร้างมโนทัศน์ และสร้างหัวโขนร่วมสมัยในรูปลักษณ์ที่แตกต่างจากเดิม

ภาพประกอบที่ 1 กรอบแนวคิด

โดยรวบรวมศึกษาค้นคว้าจากการสัมภาษณ์บุคลากรผู้ที่มีตำแหน่งบริหาร เนื่องด้วยผู้ที่มีตำแหน่งบริหารนั้น มีบทบาทและหน้าที่สัมพันธ์กับการเปรียบเทียบ ภาษาภาพพจน์ในคำว่า “การสวมหัวโขน” ซึ่งเป็นประเด็นหลักของงานวิจัยนี้ รวบรวมข้อมูลจากภาคเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อศึกษาความเชื่อมโยง โดยนำข้อมูลที่ได้มา เรียบเรียง วิเคราะห์ ตีความข้อมูลทั้งหมด สังเคราะห์สร้างมโนทัศน์เป็นรูปซ้อน ระหว่างบทบาท หน้าที่ และค่าเปรียบเทียบถึงหัวโขน ไปสู่การสร้างภาพร่างและพัฒนาสู่กระบวนการสร้างสรรค์ด้วยการสร้างหัวโขนร่วมสมัยเพื่อสะท้อนบทบาท และหน้าที่ นำเสนอผลงานสร้างสรรค์โดยติดตั้งจัดแสดงนิทรรศการเพื่อถ่ายทอด สุนทรียะ และนำเสนอผลการศึกษาวិเคราะห์เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้

วิธีดำเนินการวิจัย

1. วิธีการดำเนินการวิจัย แบ่งออกเป็น 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์

- ศึกษาและสัมภาษณ์บุคลากรที่มีตำแหน่งบริหารในบทบาทและหน้าที่ รวมถึงค่าเปรียบเทียบที่กล่าวถึง “หัวโขน” และศึกษาเอกสารตำราที่ครอบคลุมในบริบทที่จะทำการศึกษาวิจัย ทั้งทฤษฎีสัญญาวิทยา กับจิตวิทยาการรับรู้
- เก็บรวบรวมข้อมูลในงานทัศนศิลป์รูปแบบงานประติมากรรม และศิลปะจัดวางจากศิลปินที่กำหนดเนื้อหาในลักษณะของการเปรียบเทียบสังคมเป็นแนวคิดหลัก รวมถึงศึกษารูปแบบต่าง ๆ ของหัวโขนโบราณ บันทึกทั้งเป็นภาพถ่ายและภาพร่าง

ระยะที่ 2 วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูล

- วิเคราะห์ข้อมูลโดยเลือกใช้คำซ้ำจากการสัมภาษณ์บุคลากรผู้ที่มีตำแหน่งบริหาร ซึ่งกำหนดประเด็นเป็นคำถามปลายเปิดคือ การสวมบทบาท ผู้บริหารกับการสวมหัวโขน ทศนคติต่อการนำหัวโขนมาเปรียบเปรยกับบทบาทหน้าที่ รวมถึงความรู้จักที่มีต่อหัวโขนในวรรณกรรมรามเกียรติ์

- วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวละครและรูปแบบของหัวโขนที่ปรากฏในวรรณกรรมรามเกียรติ์ โดยกำหนดตารางวิเคราะห์ตัวละครตามพงศาวดารรามเกียรติ์ ทั้งลักษณะของหัวโขนแต่ละประเภท รวมถึงรายละเอียดที่มา และความสัมพันธ์ของตัวละครในด้านต่างๆ

- สร้างมโนทัศน์ออกมาเป็นภาพร่างจากการถอดภาษาภาพพจน์ และคำเปรียบเปรยที่เกี่ยวข้องกับหัวโขน รวมถึง บทบาทและหน้าที่ในสังคม สังเคราะห์ถอดความหมาย หาเทคนิควิธีการ ทดลองหาความเป็นไปได้ในการสื่อสาร

- วิเคราะห์ภาพร่างในแต่ละชิ้น ปรับแก้ให้สอดคล้องกับแนวคิดหลัก เพื่อพัฒนาผลงานสร้างสรรค์ และผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิด้านหัวโขน

ระยะที่ 3 ปฏิบัติการสร้างสรรค์ และนำเสนอผลงานศิลปกรรม

- ขยายแบบจากภาพร่างสู่กระบวนการสร้างหัวโขน และปฏิบัติงานจริงด้วยเทคนิคทางช่างตามอย่างโบราณ

- วิเคราะห์การสร้างสรรค์ผลงาน การดำเนินงาน ปัญหาและการแก้ไข

- นำเสนอผลงานสร้างสรรค์โดยติดตั้งจัดแสดงนิทรรศการเพื่อถ่ายทอดแนวคิด “หัวโขน : บทบาทและหน้าที่” รวมถึงนำเสนอผลการศึกษาเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้

ระยะที่ 4 สรุปผลการวิจัย และผลงานสร้างสรรค์

- สรุปผลการสร้างสรรค์เพื่อเขียนรายงานการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการพรรณนาวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ

2. สถานที่ทำการทดลอง/เก็บข้อมูล

- วิทยาลัยเพาะช่าง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ เก็บข้อมูลในด้านบทบาทและหน้าที่กับการสวมหัวโขนของผู้บริหารโดยใช้แบบสัมภาษณ์

- พิพิธภัณฑ์แห่งชาติ ช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร และหอศิลปกรรมร่วมสมัย เก็บข้อมูลทางด้านรูปแบบและเทคนิคในงานศิลปกรรมต่าง ๆ

3. ลักษณะประชากรและตัวอย่างที่ทำการศึกษา

3.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย

3.1.1 หัวโขนที่ใช้ในการแสดงโขนจากรวบรวมกรมรามเกียรติ์จำนวน 300 หัว

3.1.2 บุคลากรสังกัดวิทยาลัยเพาะช่างที่มีตำแหน่งด้านบริหารจำนวน 30 คน เนื่องด้วยผู้เขียนเป็นบุคลากรในสังกัด และวิทยาลัยเพาะช่างยังเป็นสถาบันการศึกษาเพียงแห่งเดียวที่มีการเรียนการสอนในรายวิชาหัวโขน

3.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

3.2.1 เลือกหัวโขนแบบเจาะจง โดยกำหนดเกณฑ์ในการเลือกคือ หัวโขนของตัวละครที่มีตำแหน่งเป็นผู้ปกครองเมืองจากพงศาวดารรามเกียรติ์ทั้ง 4 พงศ์ คือ เทพ ยักษ์ มนุษย์ และวานร ที่มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับหัวข้อวิจัยจำนวน 6 หัว

3.2.2 เลือกแบบเจาะจงบุคลากรสังกัดวิทยาลัยเพาะช่างที่มีตำแหน่งด้านบริหารจำนวน 3 ท่าน เนื่องด้วยผู้ที่มีตำแหน่งบริหารนั้น มีบทบาทและหน้าที่สัมพันธ์กับการเปรียบเทียบในคำว่า “การสวมหัวโขน”

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ความสัมพันธ์ต่าง ๆ รวมถึงถอดความหมายแฝงในคำเปรียบเทียบที่เกี่ยวข้องกับหัวโขน บทบาทและหน้าที่ อันจะนำไปสู่การสร้างมโนทัศน์รูปความหมายใหม่ออกมาเป็นภาพร่าง โดยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ส่วนคือ

วิเคราะห์บทบาทหน้าที่ และความสัมพันธ์ในลักษณะต่าง ๆ ของบุคลากรสังกัดวิทยาลัยเพาะช่างที่มีตำแหน่งด้านบริหาร

ตารางแสดงตัวอย่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีตำแหน่งบริหาร วิทยาลัยเพาะช่าง

ประเด็นคำถาม	ผู้บริหารท่านที่ 1	ผู้บริหารท่านที่ 2	ผู้บริหารท่านที่ 3
➤ หัวข้อที่สวมอยู่	3 - 4	5 - 6	3 - 4
➤ ความคิดเห็นต่อหัวข้อที่ท่านสวมอยู่	<p>“อย่างผมมาเป็นผู้บริหาร ผมก็ต้องสวมหัวโขน หัวโขนที่สวมในแต่ละวันก็อาจจะไม่เหมือน กัน วันไหนดูก็จะ เป็นหัวหนึ่ง ถ้าใส่หัวพระ อาจจะเรียกง่ายว่าผ้าย แต่อุปกรณ์ต่าง ๆ ก็ทำให้ ต้องแสดงบทบาทหน้าที่ เปลี่ยนหัวโขนที่สวมอยู่ เวลาเราทำงานมันก็ต้องมี หัวโขนหลาย ๆ หัว เช่น บางวันอาจเป็นพระฤๅษี ถ้า เป็นงานบางงานอาจต้องมี ทั้งพระและยักษ์ในหัว เดียวกัน ทั้งสภาวะผู้นำที่ ต้องเด็ดขาด สภาวะผู้นำที่ ต้องมีเมตตา และสภาวะ ผู้นำที่ต้องไกล่เกลี่ย บทบาทของหัวโขนถ้าเรา จะนำไปสร้างเป็นผลงาน บางครั้งในหัวเดียวกันอาจมี ได้หลายอารมณ์ ชายแบบหนึ่งชวาแบบหนึ่ง ชายเป็น พระชวาเป็นยักษ์ข้างหลัง เป็นลิงในหัวเดียวกัน เวลา มีอำนาจวาสนาบางที่มันมี สองทางเลือกคือ ทำตาม นายหรือทำตามตัว เป็น เหมือนระบบการเมือง เป็น ยุทธศาสตร์ในการหยิบเลือก หัวโขนมาสวมใส่”</p>	<p>“ในขณะนี้ก็สวมอยู่หลาย บทบาท ทั้งในฐานะหัวหน้าภาควิชา ในฐานะศิลปิน ในฐานะครู ในฐานะนักวิชาการ ในฐานะพ่อ และในฐานะสามี อาจจะมีการ เปลี่ยนไปเปลี่ยนมาของการสวม บทบาทตลอดเวลา หรือบางทีก็ อาจจะสวมครบหัวโขนไปพร้อม ๆ กัน หัวโขนในนัยยะหนึ่งหากมองใน มุมบวกนั้นคือการเข้าไปสู่ บทบาทใดบทบาทหนึ่ง เราสวม หัวโขนมาเป็นศิลปินก็มีบทบาท หนึ่ง เป็นครูก็บทบาทหนึ่ง จริง ๆ แล้วค่าเปรียบเปรยหัวโขนมี ความหมายคล้ายกับฝรั่งที่พูดถึง หมวก 4 – 5 ใบ คือถ้าเราเข้าใจ บทบาทหน้าที่ก็จะทำให้ใช้ชีวิต อย่างมีความสุข แต่หากมองใน มุมลบนั้นการสวมหัวโขนมักถูก เอาการเห็นแบบกันมากพูดถึง การใส่หน้ากากเข้าหากัน หรือ การตีหน้าเข้าหากัน แต่การ ตีหน้าเข้าหากันนั้นอาจจะมิได้ เป็นการมุ่งทำลายหรือทำร้าย กัน แต่อาจเป็นการรักษา มารยาทกับคนที่เราไม่อยากจะ ด้วย บางทีก็จำเป็นต้องใส่ หน้ากากเพื่อให้ทุกอย่างผ่านพ้น ไปโดยเร็ว”</p>	<p>“ผมยอมรับว่าผมเองก็สวม หัวโขนเป็นบทบาทแต่ละ บทบาทอยู่ โดยภาวะความ จำเป็นที่เราต้องดูแลนักศึกษา ดูแลบุคลากรในสาขาเพื่อ พัฒนางองค์กรเล็ก ๆ ของเรา ให้เป็นที่รู้จัก ผมก็ต้องสวม บทบาทรับผิดชอบให้เต็มที่ บางบทบาทที่ไม่สามารถไป ปลอมได้ นั่นก็คือบทบาทเชิง ช่างในการทำงานศิลปะ การ สวมใส่บริบทบางอย่างที่ไม่ใช่ ตัวเรา ที่นอกเหนือจากตัวเรา อะไรที่ไม่ใช่ตัวเรา ผู้ที่เสพ ศิลปะก็จะ พอมารวมกันมันดู ปลอม มันไม่ใช่ของจริง ใน การสวมหน้ากากและการ ถอดหัวโขน แต่ก็ก็จะเชื่อมโยง เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่าง บทบาทหน้าที่และคนใน สังคม”</p> <p>แต่สุดท้ายแล้วคำว่าหัวโขน ไม่ใช่ที่เราไปสวมเพื่อที่จะทำ ไปแบบผิวเผิน แต่เราก็ทำมัน อย่างเต็มที่ แม้เราจะยอมรับ ว่าบางอย่างมันไม่ใช่ตัวเราจริง ๆ พอได้รับบทบาทหน้าที่นั้น แล้วก็ต้องทำให้เต็มที่ ไม่ใช่ว่า รับมาอย่างนั้นแล้วไม่ทำอะไร หรือทำไม่ได้”</p>
➤ หัวข้อที่รู้จัก	พรหม, พระอินทร์, ทศกัณฐ์, พิเภก, พระราม, หนุมาน, สุครีพ, พาลี	ทศกัณฐ์, สหัสเดชะ, พระราม, หนุมาน, สุครีพ, พาลี, นิลพัท	พระพรหม, พระอินทร์, ทศกัณฐ์, พระราม, หนุมาน

วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบของหัวโขนที่ปรากฏในรามเกียรติ์ เน้นด้านการปกครองของตัวละครสำคัญในบทบาทหน้าที่ โดยกำหนดเลือกหัวโขนของตัวละครที่เป็นผู้ปกครองเมืองจากพงศาวดารรามเกียรติ์ ทั้ง เทพ ยักษ์ มนุษย์ และวานร ที่สัมพันธ์สอดคล้องกันด้านการปกครอง 3 ลักษณะ ดังนี้

ความสัมพันธ์ด้านการปกครองของตัวละครจากรามเกียรติ์	
1. ความสัมพันธ์ด้านการปกครองแบบสืบทอดบัลลังก์	
พรมหธาตา – ทศกัณฐ์ ในกลุ่มยักษ์มีวงศ์ กษัตริย์ลγκαสืบเชื้อ สายมาจากพระพรม	พรมหธาตา เทพเจ้าแห่งพรมวิหาร เป็นพรมเหล็กเทวราชองค์ที่ 3 ผู้เป็นเจ้าของใหญ่ในชั้นพรม มี 4 พักตร์ 4 กร มีหงส์เป็นพาหนะ นับเป็นกษัตริย์องค์แรกแห่งกรุงลγκα สืบทอดบัลลังก์และสืบเชื้อสายมาถึง ทศกัณฐ์ ซึ่งเป็นโอรสองค์ที่ 1 ของท้าวลัสเตียน และนางรัชญา นับเป็นกษัตริย์กรุงลγκαองค์ที่ 3
2. ความสัมพันธ์ด้านการปกครองแบบแบ่งภาคอวตาร	
พระนารายณ์ - พระราม ในกลุ่มมนุษย์มีวงศ์ กษัตริย์ กรุงอโยธยาสืบเชื้อสาย มาจากพระนารายณ์	พระนารายณ์ เทพเจ้าผู้รักษาความดี พรมเหล็กเทวราชองค์ที่สองแห่งพระเป็นเจ้าของทั้งสาม มีสี่กร นารายณ์อวตารเป็นปางใหญ่มี 10 ปาง ปางหนึ่งอวตารลงมาปราบท้าวทศกัณฐ์ นั่นคือรามาวตารเป็น พระราม คือ กษัตริย์กรุงอโยธยาองค์ที่ 4 พระนารายณ์อวตารลงมาเกิดเป็นโอรสของท้าวทศรถกับนางเกาสุริยา
3. ความสัมพันธ์ด้านการปกครองแบบสายเลือด	
พระอินทร์ – พาลี ในกลุ่มวานรมีวงศ์ กษัตริย์ชิตจิน สืบเชื้อ สายมาจากพระอินทร์	พระอินทร์ เจ้าแห่งเทพนครอมรวดี ผู้ให้ความช่วยเหลือมนุษย์ เป็นพรมเหล็กเทวราชองค์ที่ 4 เป็นใหญ่ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีบุตรคือ พาลี เป็นพญาวานรที่มีฤทธิ์มากที่สุดตัวหนึ่ง พระอินทร์ผู้เป็นพ่อได้เนรมิตสร้างเมืองชิตจินให้พาลีปกครอง

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยผูกโยงบทบาทหน้าที่ของบุคลากรที่มีตำแหน่งด้านบริหาร กับตัวละครจากพงศาวดารรามเกียรติ์มาสร้างสัมพันธ์ร่วมกัน บูรณาการสังเคราะห์สู่กระบวนการสร้างหัวข้อตามโมทัศน์ แฉงไว้ด้วยนัยยะของบริบททางสังคม การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ และความสัมพันธ์ของตัวละครจากรามเกียรติ์ กล่าวโดยสรุปคือ ทั้งมนุษย์ยักษ์ ลิง ล้วนมีองค์กษัตริย์ปกครองเมืองสืบทอดมาจากกลุ่มเทพเทวดาทิ้งสิ้นในกลุ่มมนุษย์มีวงศ์กษัตริย์อโยธยาสืบทอดมาจากพระนารายณ์ ในกลุ่มยักษ์มีวงศ์กษัตริย์ลงกาสืบทอดมาจากพระพรหม และในกลุ่มลิงมีวงศ์กษัตริย์ชิตจินสืบเชื้อสายมาจากพระอินทร์ ผู้วิจัยได้ผลจากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์หลักที่เชื่อมโยงสอดคล้องกับบทบาทและหน้าที่จากวรรณกรรมรามเกียรติ์ ผลการวิจัยพบว่า

1. ความสัมพันธ์ด้านการปกครองของตัวละครในรามเกียรติ์นั้นมาจากความสัมพันธ์ด้านการปกครองในลักษณะแบ่งภาคอวตาร ความสัมพันธ์ด้านการปกครองแบบสายเลือด และความสัมพันธ์ด้านการปกครองแบบสืบทอดบัลลังก์ รวมถึงพบคำสำคัญจากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีตำแหน่งบริหารซึ่งต่างให้ความเห็นตรงกันว่าทุกท่านสวมหัวโขนในการแสดงบทบาทและหน้าที่ที่หลากหลาย และบางครั้งอาจต้องสวมบทบาทและแบ่งภาคอวตารไปพร้อม ๆ กัน คำสำคัญที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารคือ การซ่อนหน้ากาก การสวมครอบหัวโขน และการแปรเปลี่ยนหน้า ผู้วิจัยนำผลจากการวิเคราะห์ของทั้ง 2 ประเด็นมาเชื่อมโยงกันดังนี้

ประเด็นที่ 1		ประเด็นที่ 1
พงศ์	เปรียบเทียบรูปแบบหัวโขน	คำสำคัญจากผู้บริหาร
ยักษ์	<p>ทศกัณฐ์ หน้ายักษ์สีเขียว 3 ชั้น ปาก แฉะตาโพรง สวมมงกุฎชัย</p> <p>พระพรหม หน้าพระสีขาว 4 หน้า เป็น หน้า 2 ชั้น สวมมงกุฎยอดชัย</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - พรหม - ทศกัณฐ์ - ปกครอง - อำนาจ - ช้ายแบบหนึ่ง - ขวาแบบหนึ่ง - สวมไปพร้อมกัน
มนุษย์	<p>พระราม หน้าพระสีเขียวนวล สวม มงกุฎยอดชัย</p> <p>พระนารายณ์ หน้าพระสีดอกตะแบก สวม มงกุฎยอดชัย</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - พระนารายณ์ - พระราม - แบ่งภาค - อวดตาร - ใส่หน้ากาก - ปกครอง
วานร	<p>พาลี หน้าวานรปากอ้า สีเขียวสด สวมมงกุฎยอดเดินหน</p> <p>พระอินทร์ หน้าพระสีเขียว สวมมงกุฎ ยอดเดินหน</p> 	<ul style="list-style-type: none"> - พระอินทร์ - พาลี - ครอบคร้ว - สภาวะผู้นำ - สวมครอบหัวโขน

การถอดมโนทัศน์เพื่อใช้ในการสร้างสรรค์ การวิเคราะห์ข้อมูลสู่การรื้อสร้าง ถือเป็นกรรื้อข้อมูล ถอดความหมายรูปแบบของหัวโขน โดยพิจารณาประกอบสร้างหัวโขนขึ้นมาใหม่ ผ่านระเบียบวิธีที่ใช้ในการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ ทั้งการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในรามเกียรติ์ รูปแบบของหัวโขนที่ปรากฏ และทัศนยะของผู้ที่มีตำแหน่งด้านบริหาร กล่าวโดยสรุปคือ ผู้บริหารแต่ละท่านยอมรับว่าสวมหัวโขนรวมในการ

แสดงบทบาท 3- 6 หัว ซึ่งบางครั้งอาจต้องสวมบทบาทแบ่งภาคอวตารไปพร้อมกัน คำซ้ำและคำสำคัญคือผลที่ได้จากการวิเคราะห์มาสู่การสังเคราะห์แทนค่า สร้างสรรค์ ถ้ายทอดแนวคิด กำหนดที่มาของโครงสร้างซึ่งมีเค้าโครงมาจากตัวละครหลักจากรามเกียรติ์มาซ้อนทับกันตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

ภาพประกอบที่ 3 แบบร่าง 3 แบบ : หน้าพระสวมน้ำกาก, หน้าลิงสวมครอบหัว และ หน้ายักษ์แปรประสานหน้า

2. ได้ผลงานสร้างสรรค์จากการสังเคราะห์ข้อมูลตีความเป็นผลงานหัวโขนร่วมสมัย จำนวน 3 ชิ้น สื่อสารถึงความสัมพันธ์ด้านการปกครองใน 3 รูปแบบ คือ

2.1 หัวโขนหน้าพระในลักษณะการซ้อนหน้ากาก แสดงออกถึงความสัมพันธ์ในลักษณะของการแบ่งภาคอวตาร จึงกำหนดสร้างลักษณะหัวโขนหน้าพระสีม่วงสวมมงกุฎยอดช้อย วางซ้อนหน้ากากแบบโปร่งสีเขียวไว้ด้านหน้า

2.2 หัวโขนหน้าวานรในลักษณะการสวมครอบรูปทรงหัวโขน แสดงออกถึงความสัมพันธ์แบบสายเลือด จึงกำหนดสร้างลักษณะหัวโขนหน้าวานรปากอ้าสีเขียวสวมมงกุฎยอดเดินหน วางซ้อนด้วยหัวโขนแบบโปร่งในลักษณะหน้าพระสีเขียวสวมมงกุฎยอดเดินหน

ปีที่ 17 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2568

2.3 หัวโขนหน้ายักษ์ในลักษณะการแปรประสานกันกับหน้าพระ แสดงออกถึงความสัมพันธ์แบบสืบทอดบัลลังก์การปกครอง จึงกำหนดสร้างลักษณะ หัวโขนหน้ายักษ์สีเขียวและหน้าพระสีขาวแบบประสานกันอยู่ในหน้าเดียว

ภาพประกอบที่ 4 ผลงาน : Overlapping, ขนาด : 26 x 77 x 30 เซนติเมตร,
เทคนิค : หัตถศิลป์และการถักทอ

ภาพประกอบที่ 5 ผลงาน : Covering, ขนาด : 26 x 96 x 22 เซนติเมตร,
เทคนิค : หัตถศิลป์และการถักทอ

ภาพประกอบที่ 6 ผลงาน : Alteration, ขนาด : 26 x 77 x 22 เซนติเมตร,
เทคนิค : หัตถศิลป์

3. การนำเสนอผลงานผ่านนิทรรศการ Live Life Learn ณ หอศิลป์ร่วมสมัยราชดำเนิน แสดงผ่านการเปรียบเทียบเชิงสัญลักษณ์ที่แฝงไว้ โดยเชื่อมโยงความหมายในความสัมพันธ์ระหว่างหัวโขนและคำเปรียบเปรยกับบทบาทหน้าที่ เจตนา กระตุ้นการรับรู้ที่นำไปสู่การสร้างจินตนาการของผู้ดู ซึ่งส่งผลต่อการรับรู้ทางอารมณ์ และการตีความของผู้เข้าชมงานศิลปะ ทำให้เกิดการสร้างทัศนคติเชิงบวกและสร้างพลังทางปัญญาจากการกระตุ้นให้คนในสังคมมีสุนทรียะทางอารมณ์

ภาพประกอบที่ 7 การแสดงผลงานในนิทรรศการ Live Life Learn ณ หอศิลป์ ร่วมสมัยราชดำเนิน 20-31 มีนาคม 2567

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

การวิจัยเชิงสร้างสรรค์ เรื่อง มโนทัศน์สะท้อน “หัวโขน : บทบาท และ หน้าตา” ผู้วิจัยศึกษาความสัมพันธ์ของตัวละครในรามเกียรติ์ ศึกษารูปแบบของหัวโขน รวมถึงศึกษาบทบาทหน้าที่ในสังคม ตีความจากภาษาภาพจนสู่การสร้างสรรคหัวโขนแบบร่วมสมัย ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ด้านการปกครองในรามเกียรติ์นั้นประกอบด้วย ความสัมพันธ์ในลักษณะแบ่งภาคอวตาร ความสัมพันธ์แบบสายเลือด และความสัมพันธ์ด้านแบบสืบทอดบัลลังก์ นำมาสู่การสร้างสรรคผลงานหัวโขนร่วมสมัย จำนวน 3 ชิ้น สื่อสารถึงความสัมพันธ์ด้านการปกครอง คือ 1) หน้าพระในลักษณะการซ้อนหน้ากากแสดงออกถึงการแบ่งภาคอวตาร 2) หน้าวานร

ปีที่ 17 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2568

ในลักษณะการสวมครอบรูปทรงหัวโขนแสดงออกถึงสายเลือด และ 3) หน้ายักษ์ในลักษณะการแปรประสานกับหน้าพระแสดงออกถึงการสืบทอดบัลลังก์การปกครอง ซึ่งผลวิจัยที่พบความสัมพันธ์ระหว่างพงศ์ต่าง ๆ นั้น สอดคล้องกับ เสาวนิต จุลวงศ์ (2536) ที่กล่าวว่า ในโลกของรามเกียรติ์ เทวดา ยักษ์ และวานร เข้ามามีบทบาทสำคัญกับมนุษย์ทั้งในทางบวกและลบ จนกลายเป็นสังคมโลกเดียวกัน และเกิดกระบวนการทางสังคมที่สำคัญคือ การจัดช่วงชั้นทางสังคม (social stratification) เช่นเดียวกับสังคมมนุษย์ในโลกแห่งความเป็นจริง

นอกจากที่กล่าวมานั้น การวิจัยเชิงสร้างสรรค์นี้ยังได้ถ่ายทอดแนวความคิดผ่านการจัดนิทรรศการแสดงผลงานศิลปกรรมเพื่อสะท้อนมโนทัศน์ “หัวโขน : บทบาทและหน้าที่” ผลการวิจัยพบว่า การนำเสนอผลงานในนิทรรศการ Live Life Learn แสดงสัญลักษณ์เชิงเปรียบเทียบ เพื่อให้เชื่อมโยงความหมายระหว่างหัวโขนและคำเปรียบเปรย โดยเน้นการใช้ทัศนธาตุหลักคือ “สี” และ “รูปทรง” เจตนาต้องการกระตุ้นการรับรู้ที่จะนำไปสู่การสร้างจินตนาการของผู้ดูผ่านทางสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่แฝงไว้ ซึ่งส่งผลต่ออารมณ์ความรู้สึกของผู้เข้าชมที่หลากหลาย อันสอดคล้องกับ พิสิทธิ์ ศรีประเสริฐ (2561) ที่กล่าวว่า การจำแนกความหมายจากการสื่อสารนั้นมี 2 ระดับคือ ความหมายโดยตรง (Denotation) ซึ่งเป็นความหมายลำดับแรกหรือความหมายตามตัวภาษา (Literal meaning) และความหมายโดยนัย (Connotation) ซึ่งเป็นการตีความหมายเชิงสังคมและวัฒนธรรม การตีความลักษณะนี้แม้จะใช้ “สัญลักษณ์ (Sign)” ตัวเดียวกันก็อาจถูกตีความได้แตกต่างกันไปตามบริบทของสังคมและวัฒนธรรมที่แวดล้อมสิ่งนั้น

ข้อเสนอแนะ

ผลงานชุด มโนทัศน์สะท้อน “หัวโขน : บทบาท และหน้าที่” ในครั้งนี้ เน้นความหมายเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบของหัวโขน ภาษาภาพพจน์ตามนามนัย และคำเปรียบเปรยที่เกี่ยวข้องกับหัวโขน รวมถึง บทบาท หน้าที่ และสัมพันธ์ภาพต่างๆ ในสังคมที่สรุปเลือกมาเพียง 3 แง่มุม โดยความสัมพันธ์ของตัว

ละครต่าง ๆ ในสังคมรวมเกียรตินั้นมีมากมายหลากหลายกว่าผลที่ได้จากการวิเคราะห์ชุดนี้อยู่มาก หากผู้สนใจในภาษาภาพยนตร์ “หัวโขน : บทบาท และหน้าที่” ต่อยอดแนวคิดดังกล่าว ก็สามารถเชื่อมโยงความหมายที่อธิบายวิธีการแสดงออกของงานศิลปะในแง่มุมที่แตกต่างกันออกไปได้ ซึ่งถือเป็นการช่วยเติมเต็ม และสร้างแรงบันดาลใจต่อผู้ที่ได้สัมผัสทั้งนักศึกษาศิลปะ ศิลปินและบุคคลผู้สนใจผลงานศิลปะ อาจสร้างให้เกิดประสบการณ์ของการรับรู้ใหม่ๆ ต่อผู้ชมสืบไป

กิตติกรรมประกาศ

ได้รับการสนับสนุนการดำเนินงานโดยสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ร่วมกับโครงการวิจัยมูลฐาน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ สัญญาเลขที่ FRB6639/2566 /รหัสโครงการ 181505 / โครงการวิจัย เรื่อง มโนทัศน์สะท้อน “หัวโขน : บทบาทและหน้าที่” ปีงบประมาณ 2566

เอกสารอ้างอิง

- นฤทธิ วัฒนภู. (2561). หัวโขน สัญลักษณ์แห่งรามเกียรติ์. กรุงเทพฯ : วาดศิลป์.
- พิสิทธิ์ ศรีประเสริฐ. (2561). อาหารไทย: การนำเสนออัตลักษณ์อุดมการณ์ความเป็นไทยและวาทกรรมเชิงอำนาจ. วารสารการสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 6(1), 1-35.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.
- สิริวรรณพิชา ธนจิราวัฒน์. (2558). การศึกษาเปรียบเทียบภาพสะท้อนทางวัฒนธรรม ผ่านสำนวนไทย จีน และอังกฤษ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2532). ร้องรำทำเพลง : ดนตรีและนาฏศิลป์ชาวสยาม. กรุงเทพฯ : มติชน.

- สุขวดี สุวรรณ. (2565). **สุรศักดิ์ เจริญวงศ์ ในสัญญาวิจักษ์ : สุนทรียะจากสำนัก
แห่งสายใย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาทัศนศิลป์และ
การออกแบบ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- เสาวณิต จุลวงศ์. (2536). **โครงสร้างของสังคมในรามเกียรติ์ ฉบับพระราชนิพนธ์
ในรัชกาลที่ 1**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.